Molenbiotoop Rapport

Naam: De Put
Type: standerdmolen
Bouwjaar: 1987
Eigenaar: Molenstichting Leiden en Omstreken
Locatie: Park de Put 11, Leiden

Colofon

Tekst en beeld:	Dorp, Stad en Land; LILA Living Landscapes; RAAP (tenzij anders vermeld)
Onderzoekers:	Suzanne Loen, Marcel IJsselstijn, Aimée de Back
Vormgeving:	Olav Odé (RAAP)
Eindredactie:	Provincie Zuid-Holland
In opdracht van:	Provincie Zuid-Holland Maarten Koenders, Mark Ravesloot, Bureau Cultuur en Vrije Tijd Henk Koornneef, Lucas van der Velden, Afdeling Ruimte, Water en Bodem (RWB)
Eindversie:	Januari 2022
Met dank aan:	Luc Verbij, Philip Pijnnaken en Pieter Hellinga

DORP STAD & LAND

provincie Zuid-Holland

INHOUD

A. Inleiding
B. Doel
C. Werkwijze
D. Conclusies *(Tekst; Provincie Zuid-Holland)*

Hoofdstukken

1. Functionele molenstatus *(Tekst; Provincie Zuid-Holland)*
2. Historische & landschappelijke molencontext
3. Zicht op de molen en belangrijke zichtlijnen
4. Windvang
5. Maatschappelijke invulling

Bijlagen

A. Interview molenaar/eigenaar
B. Redengevende beschrijving monument
C. Geraadpleegde literatuur en websites
D. Molenbiotooprapport 2009

A. Inleiding

Het begrip molenbiotoop is geïntroduceerd om de windvang van en het zicht op een traditionele windmolen aan te duiden. Provincie Zuid-Holland heeft in haar Omgevingsverordening regels opgenomen ter bescherming van de molenbiotoop, om hiermee voldoende wind en zicht te waarborgen ten behoeve van de molens. De provinciale regels werken door in de gemeentelijke bestemmingsplannen of in de toekomst het omgevingsplan. Hierin wordt rondom de molen een cirkel met een straal van 400 meter opgenomen waarbinnen de maximale hoogtes van objecten zijn afgestemd op de molen.
Bij een beleidsherziening is de directe omgeving van elf Zuid-Hollandse molens aangewezen als bijzondere molenbiotoop. De Put in Leiden is daar één van.

Een bijzondere molenbiotoop houdt in dat, indien er ontwikkelingen plaatsvinden binnen een afstand van 400 meter van de molen, de molen en molenbiotoop op een goede manier ruimtelijk ingepast dienen te worden. Niet alleen de windvang en het zicht, maar ook de landschappelijke context, de functionele status en de maatschappelijke status zijn aspecten om mee te wegen.

B. Doel

Het doel van de Provincie Zuid-Holland is om met de molenbiotooprapporten een handleiding op te stellen aan de hand waarvan kan worden beoordeeld of bij een nieuwe ruimtelijke ontwikkeling binnen de grenzen van één van deze elf bijzondere molenbiotopen wordt voldaan aan het criterium dat molen en molenbiotoop op een goede manier ruimtelijk worden ingepast.

C. Werkwijze

Het projectteam van Dorp, Stad en Land heeft samen met de Provincie Zuid-Holland een onderzoeksmethode samengesteld die recht doet aan de waarden van de molen. De provincie heeft 5 aspecten benoemd op basis waarvan waarden kunnen worden toegeschreven aan de molenbiotoop. Deze 5 aspecten zijn nader onderzocht en uitgewerkt door Dorp, Stad en Land en fungeren als nulmeting. Daarnaast zijn de molenaars/eigenaren voorafgaande aan het onderzoek geïnterviewd. De uitkomsten hiervan zijn in bijlage A opgenomen. De opgehaalde informatie is zoveel mogelijk verwerkt in de analyses. De molen zelf is niet onderzocht.

De 5 aspecten die zijn onderzocht en in beeld gebracht lichten we hier kort toe.

1. Functionele molenstatus

Dit is een beschrijving van de actuele functionele status van de molen, aangeleverd door de Provincie Zuid-Holland.

2. Historische & landschappelijke molencontext

Om te kunnen begrijpen wat er nu nog aanwezig is, zijn historische kaarten geanalyseerd. Niet alleen het gebied direct om de molen, maar ook een groter geheel van land en water is in kaart gebracht. Als methodiek is gekozen voor de Landgoederenbiotoop die de Provincie Utrecht heeft ontwikkeld. Terminologie en legenda's van die methodiek zijn overgenomen.
Een beschrijving in beeld en woord van die elementen die direct samenhangen met de aanwezigheid van de molen.

3. Zicht op de molen en belangrijke zichtlijnen

Op kaart zijn de relevante en te behouden zichtlijnen vastgelegd met een beknopte beschrijving.

4. Windvang

De actuele toestand van de windvang van de molen is gevisualiseerd met behulp van GIS en het Actueel Hoogtebestand en een actuele serie van 8 omgevingsfoto's in de 8 hoofdwindrichtingen. Een beknopte beschrijving van de molenbiotoop ter plaatse, aangeleverd door de provincie Zuid-Holland, gaat hieraan vooraf.

5. Maatschappelijke invulling

De beschrijving van de actuele maatschappelijke invulling.

D. Conclusies

Molen De Put is een reconstructie van een vroege voorganger, waarvan de opvolger tot 1817 op deze plaats heeft gestaan. De ligging aan het Galgewater in de nabijheid van de eveneens gereconstrueerde Rembrandtbrug is markant te noemen, de molen heeft een beeldbepalende functie ter hoogte van de westelijke entree van de historische binnenstad van Leiden. Vanwege de beoogde transformatie van de stationszone in noordelijke richtingen, is voor deze molen een bijzondere molenbiotoop aangewezen. Tijdens de ruimtelijke ontwikkeling van deze zone kan er daardoor flexibeler rekening gehouden worden met het belang van deze molen en de bijbehorende molenbiotoop. Nieuwe ontwikkelingen binnen deze bijzondere molenbiotoop, waarvan de plaats geometrisch is begrensd en verbeeld op kaart 15 in bijlage II van de Omgevingsverordening, zijn mogelijk mits de molen en molenbiotoop op een goede manier ruimtelijk worden ingepast. Hiervan is sprake als rekening wordt gehouden met de in dit molenbiotooprapport omschreven waarden van deze bijzondere molenbiotoop. Nieuwe ontwikkelingen mogen deze waarden niet onevenredig aantasten. Onderstaande aandachtspunten zijn hierbij van toepassing:

1. **Functionele molenstatus**
   Maalvaardig houden van de molen als waarheidsgetrouwe reconstructie van een vroegere voorganger op deze plek (zie ook pag. 7).

2. **Historische en landschappelijke molencontext**
   Behouden, versterken en verder ontwikkelen van de waarde van de molen als landmark en de relatie tot de (park-)singelstructuur (zie ook pag. 25 t/m 30).

3. **Zicht op de molen en belangrijke zichtlijnen**
   Behouden en versterken van de zichtlijnen van en naar de molen, zoals afgebeeld op pag. 34 (zie ook pag. 33 en 34).

4. **Windvang**
   Het waarborgen van voldoende windvang voor de molen zodat deze als werkend maalwerktuig in stand gehouden kan worden en het beter afstemmen van het groen en andere verstorende elementen als straatmeubilair, verlichting etc. in de directe omgeving (zie ook 35 t/m 38).

5. **Maatschappelijke invulling**
   Behouden, versterken en verder ontwikkelen van de waarde van de molen toeristische en recreatieve trekpleister (zie ook pag. 39).

Indien geoordeeld wordt dat de gemeente onvoldoende rekening houdt met bovenstaande richtpunten en een verslechtering van de windvang niet voldoende wordt gemitigeerd door het versterken van een andere waarde binnen de molenbiotoop, kan het wenselijk zijn dat een additionele financiële compensatie wordt afgesproken. Deze heeft tot doel om eventuele vervanging van draaigevoelige onderdelen van de molen zeker te stellen, een en ander naar analogie van de door Gedeputeerde Staten vastgestelde Compensatieregeling Molenbiotoop.

1 Functionele molenstatus

De actuele functie van de molen.

Molen De Put is een replica van de houten korenmolen uit 1619 van Jan Jansz. Put. Laatstgenoemde liet op het bastion aan het Galgewater de molen bouwen. In 1640 brandde de molen af, maar werd hierna spoedig herbouwd. In 1729 maakt deze molen plaats voor een hoge stellingmolen, vergelijkbaar met de nog bestaande Leidse molen De Valk. Deze molen, genaamd De Korenbloem, werd al in 1817 gesloopt en niet meer vervangen.

In 1982 vonden archeologen paalfunderingen van het achtkante molenbolwerk. Ter gelegenheid van het 25-jarige bestaan van de Rijnlandse Molenstichting (januari 1983) werd het idee gelanceerd om op het voormalige bastion een standerdmolen te herbouwen. In 1987 was het zover, een geheel nieuwe molen werd opgericht naar oorspronkelijk model. Aannemer was molenmakersbedrijf Van Beek uit Rijswaterswoude. De molen is vanaf dat moment veelvuldig in bedrijf en in de molenvoet wordt een molenwinkel gedreven, waar zelf gemalen meel wordt verkocht.

Intussen is de trap een keer geheel vernieuwd. In 2014 werden de roeden doorgehaald en alle wiggen en keerklossen vervangen. In de zomer van 2018 vonden tal van herstelwerkzaamheden plaats en werd de molen behandeld tegen houtworm en bonte knaagkever. Ten slotte vonden vanaf het najaar van 2019 de meest recente ingrepen plaats, waarbij de stormpen op de standerd werd vervangen en het bitumen op de paraplu van de onderbouw werd vervangen. Eind januari 2020 was de molen weer geheel maalvaardig en sindsdien is deze weer regelmatig draaiende en malende.

Galgewater met ijsvloer vanaf de Bostelbrug naar het zuidwesten naar de Rembrandtbrug gezien met molen De Put op de achtergrond. 1996. Maker: Erfgoed Leiden en Omstreken. (Bron: Erfgoed Leiden en Omstreken)

2 Historische en landschappelijke molencontext

Historische en landschappelijke ontwikkeling van de molencontext

Om de relatie tussen de individuele molen en het omliggende landschap te begrijpen en op waarde te schatten, kijken we naar de historische ontwikkeling van het gebied en de rol van de molen daarin. Middels een serie historische kaarten door de jaren heen wordt verduidelijkt hoe het landschap zelf maar ook de rol van de molen daarin is veranderd. Vervolgens worden de verdwenen en aanwezige relaties tussen molen en omgeving op 3 schaalniveau's geanalyseerd en vastgesteld.

Molencontext op 3 schaalniveau's

Molenzone
Een molenzone is een gebied waarin zich, min of meer aaneengesloten, verscheidene historische molenplaatsen en molencomplexen, bevinden. Kenmerkend voor een molenzone is zowel de ruimtelijke en/of (waterstaatkundig-) functionele samenhang als de beleefde samenhang tussen de molenplaatsen en -complexen. De samenhang wordt gevormd door de lange lijnen in het landschap als weg- en waterstructuren, polderboezemsystemen en het omringende natuur- en cultuurlandschap. De Put is gesitueerd op de historische vestingwerken van Leiden. Strategisch gelegen aan de singelgracht op de rand van de stad en het open buitengebied bevonden zich historisch de hoge stadsmolens. Samen vormden zij een herkenbaar molenpanorama en stadsgezicht. Op het hoogtepunt bevonden zich ongeveer 20 stadsmolens op en rond de vestingwerken. Er bevinden zich nu nog twee molens langs de singel: De Put en De Valk. Buiten de singelstructuur bevinden zich ook nog enkele molens in de omgeving. Deze zijn door infrastructuur van elkaar gescheiden waardoor geen sprake is van een samenhangende molenzone.

Moleninvloedsfeer
Een moleninvloedsfeer omvat:

- de individuele molenplaats zelf die bestaat uit de molen, het molenerf, de moestuin, bijgebouwen, paden, wateren en beplanting;
- (delen van) een molenensemble of molencomplex zoals een molengang, (tussen-)boezems en kaden en (delen van) paden en wegen, wateren en beplanting;
- de molenbiotoop; een juridisch vastgelegde cirkel met een straal van 400 m. (tenzij anders aangegeven) om de windvang rond de molen te garanderen.
- zichtrelaties van de molen naar de omgeving en vanuit de omgeving naar de molen en/of molenensembles.
- een buffer waarbinnen sprake is van relaties tussen de molen en haar omgeving. Deze omvat boven-

Gezicht op het Galgenwater naar de Stad met op de voorgrond het Statenjacht, de Lange Houten Brug, en molen "De Put" op het achtkantige bolwerk. Rechts het bolwerk "De Pelicaan" bij de Wittepoort. Geheel links de Morspoort. Op de achtergrond het Kort Galgewater en de toren van de Blauwpoort. Ca. 1730 Maker: onbekend. (Bron: Erfgoed Leiden en Omstreken)

genoemde aspecten en delen van de onderliggende landschappelijke onderlegger zoals agrarische en/of poldercomplexen, en basisstructuren als primaire weg- en waterstructuren als rivieren, vaarten en boezems.

Als korenmolen was De Put strategisch gelegen op de vestingwerken op een kruispunt van wateren en wegen. De molen had zowel een functionele en ruimtelijke relatie met de open en opstakelvrije ligging aan de singelgracht. Via de omliggende Haarlemmertrekvaart, Morssingel, het Galgewaterwater en de Rijn was de korenmolen bereikbaar voor het transport over water. Via de (Lage) Morsweg, Morspoort en -brug was de molen bereikbaar via land. De Lange Houtbrug lag tussen Molen de Put en het Pelicaans Bolwerk. Open ommelanden en schootsvelden garandeerden windvang. Vanuit de stad was de molenwerf bereikbaar via het binnenstedelijk grachten- en wegenstelsel. Het open ommeland is in de loop der jaren verstedelijkt. Ten westen van de molen bevindt zich het stationsgebied.

Molenplaats en molenensemble

- de individuele molenplaats zelf bestaat uit de verschillende onderdelen als de molen (-restanten), het molenerf, de moestuin, bijgebouwen, paden, wateren en beplanting;
- een molenensemble heeft betrekking op de directe omgeving van de molenplaats en haar ruimtelijk - functionele samengang. Dit kan (een deel van) een molencomplex zoals een molengang omvatten en (tussen-)boezems en kaden en (delen van) dijken, paden en wegen en wateren en beplanting.

De historische molenwerf en voorgangers van de huidige molen waren eerst gesitueerd op het vestingwerk. Deze is gesloopt en in de jaren 80 gereconstrueerd.

Gezicht op het Galgewater met rechts de Rembrandtbrug en op de voorgrond het gereconstrueerde bolwerk. 1985. Maker: Jan Holvast. (Bron: Erfgoed Leiden en Omstreken)

Huidige context

De molenplaats van De Put is gelegen op het historische vestingwerk van de stad aan de singel.

De molenplaats bevindt zich in een dynamische stedelijke omgeving op korte afstand van het stationsgebied. De molenplaats bevond zich op een achtkantig bolwerk. De laatste molen en het bolwerk zijn in de 19de eeuw gesloopt. In de jaren 80 van de 20ste eeuw zijn het bolwerk en de standerdmolen gereconstrueerd. Ook de dubbele ophaalbrug, de Rembrandtbrug, over het Galgewater is in de jaren 80 herbouwd. Tussen de Morspoort en de molen bevond zich een kazerne. Hiervan is alleen het wachtgebouw behouden gebleven. Tussen het wachtgebouw en de molenplaats op het oude kazerne terrein is een parkje, het Park de Put, aangelegd. Dit maakt tegenwoordig onderdeel uit van het Singelpark, een samenhangende groenstructuur op en aan de historische vesting- en singelstructuur.

In de directe omgeving bevinden zich historische lange lijnen en structuren. De molenplaats is gelegen op een strategische plek tussen twee historische toegangswegen tot de stad.

Ook tegenwoordig markeert De Put samen met de oude stadspoort en de houten ophaalbrug het stadsbeeld nog bij de entree van de binnenstad vanuit het Westen.

Molenplaats van De Put (Bron: Cyclomedia)

Huidige molenplaats van De Put in de stedenbouwkundige context (Bron: Cyclomedia)

Historische ontwikkeling molencontext

De 17de eeuw

In 1611 werd Leiden naar het noorden uitgebreid met vestingwerken. In 1659 kwam het vestingstelsel met het kenmerkende bolwerken en singelpatroon gereed. Pas aan het einde van de 19de eeuw werd de stad buiten deze 17de eeuwse stadsgrenzen uitgebreid. Het ommeland buiten de singelgracht, waar zich ook de schootsvelden bevonden, was een open agrarisch gebied. De vele stadsmolens werden op de stadswallen en bolwerken gesitueerd vanwege de strategische ligging aan het water en de vrije windvang. De molenplaats van De Put was gesitueerd tussen de Morspoort en het Galgewater. Ten noorden van de Morspoort bevonden zich twee molens De Bul en De Juffer op het bolwerk, de Rijnsburgerpoort en de molenplaats van molen De Valk. Ten zuiden van de molenplaats bevond zich de Lange Houten Brug, een dubbele ophaalbrug, over het Galgewater. Daar bevond zich molen De Romeyn op het bolwerk de Pelicaan naast de Witte Poort. Met uitzondering van molen De Valk zijn alle bovengenoemde molens in de 17de eeuw verdwenen.

De huidige in 1987 gereconstrueerde molen De Put kende drie voorgangers. De eerste 'Put', een standerdmolen, was in gebruik vanaf 1619 en verwoest in 1640 en herbouwd

Profiel van de stad Leiden, gezien vanuit het westen vanaf de Morssingel. Voornaamste gebouwen zijn nauwkeurig weergegeven voor zover in het zicht. Middelpunt is de Lange Houtbrug over het Galgewater en rechts het Pelicaans Bolwerk bij de Witte Poort. Reproductie van de orginele prent, uitgegeven door de Vereniging Oud Leiden. Ca. 1669. Maker: onbekend. (Bron: Erfgoed Leiden en Omstreken)

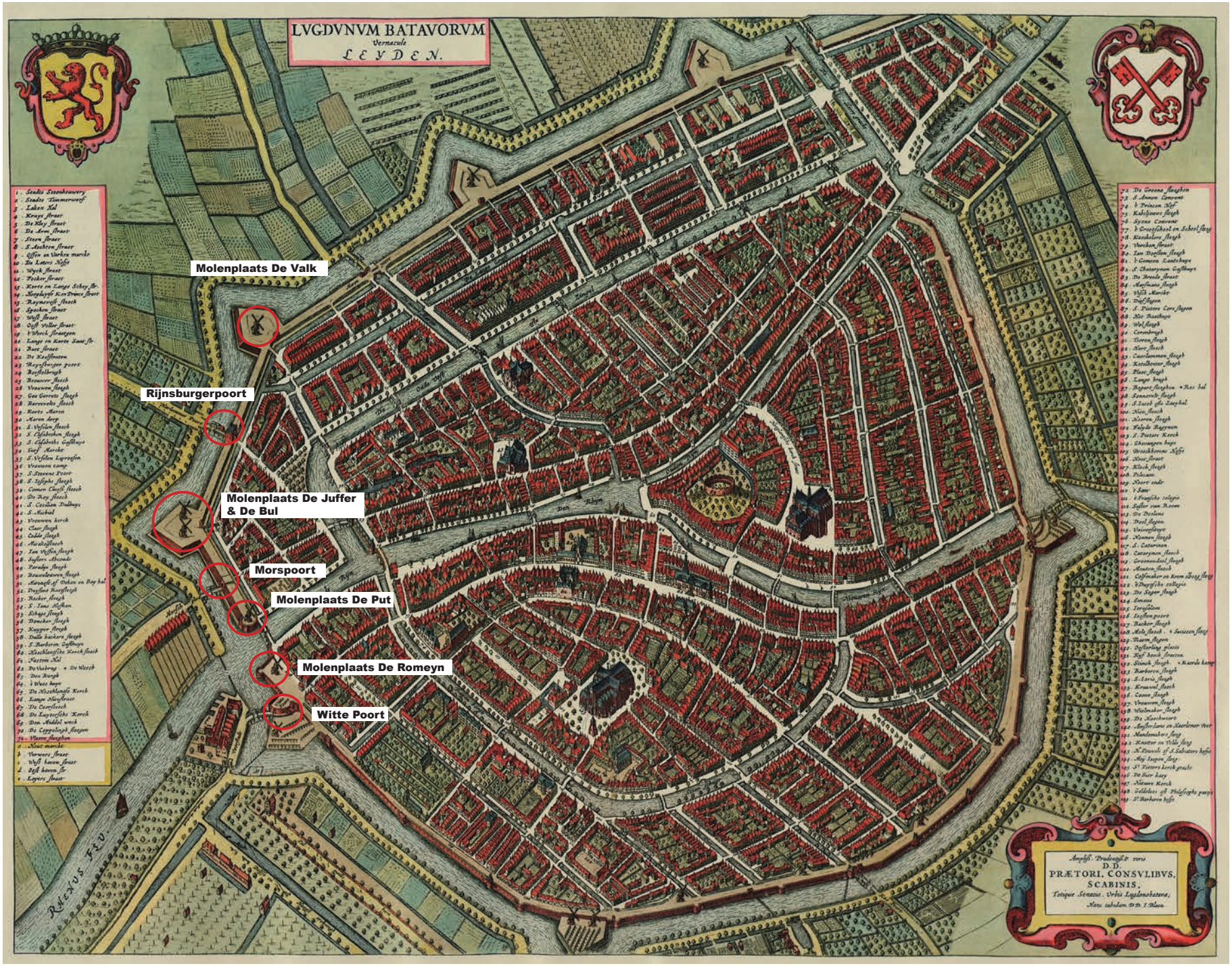

Reproductie van de plattegrond met titel: "Lugdunum Batavorum Vernaculo Leyden" van een originele kopergravure door J. Blaeu uit 1649.
(Bron: Erfgoed Leiden en Omstreken)

Historische ontwikkeling molencontext

18de en 19de eeuw

In 1729 werd op de molenplaats de standerdmolen De Put vervangen door de stellingmolen De Korenbloem. Deze molen werd samen met het achtkantige bolwerk in 1817 gesloopt. Ook de Lange Houten Brug wordt in de 19de eeuw gesloopt.
In 1817 werd de Morspoort Kazerne gebouwd naast de Morspoort. Het terrein had haar binnenplaats aan de Morssingel.

Tussen 1839 en 1847 werd de spoorlijn Amsterdam - Haarlem - Leiden - Den-Haag en Rotterdam aangelegd. Het station en spoortalud werd buiten de singel aangelegd ten westen van de molenplaats. Vanaf 1896 vond stadsuitbreiding plaats buiten de singels. Om de toegang tot de stad voor verkeer te verbeteren worden de stadspoorten gesloopt. Eind 19de eeuw zijn de meeste stadsmolens die zich op het vestingstelsel bevonden verdwenen.

Door het spoortalud werd de oude binnenstad visueel en ruimtelijk afgesneden van het gebied ten noorden van het spoortalud. De Morspoort werd zo afgesneden van de Morsweg, een historische route die naar het pesthuis/de gevangenis leidde.

Het ontmantelde vestingsstelsel wordt 1817 ingericht als Kazerneterrein met binnenplaats aan de Morssingel. Ten Noorden van de Kazerne bevinden zich dan nog molens De Bul en De Eendragt. (Bron: Erfgoed Leiden en Omstreken)

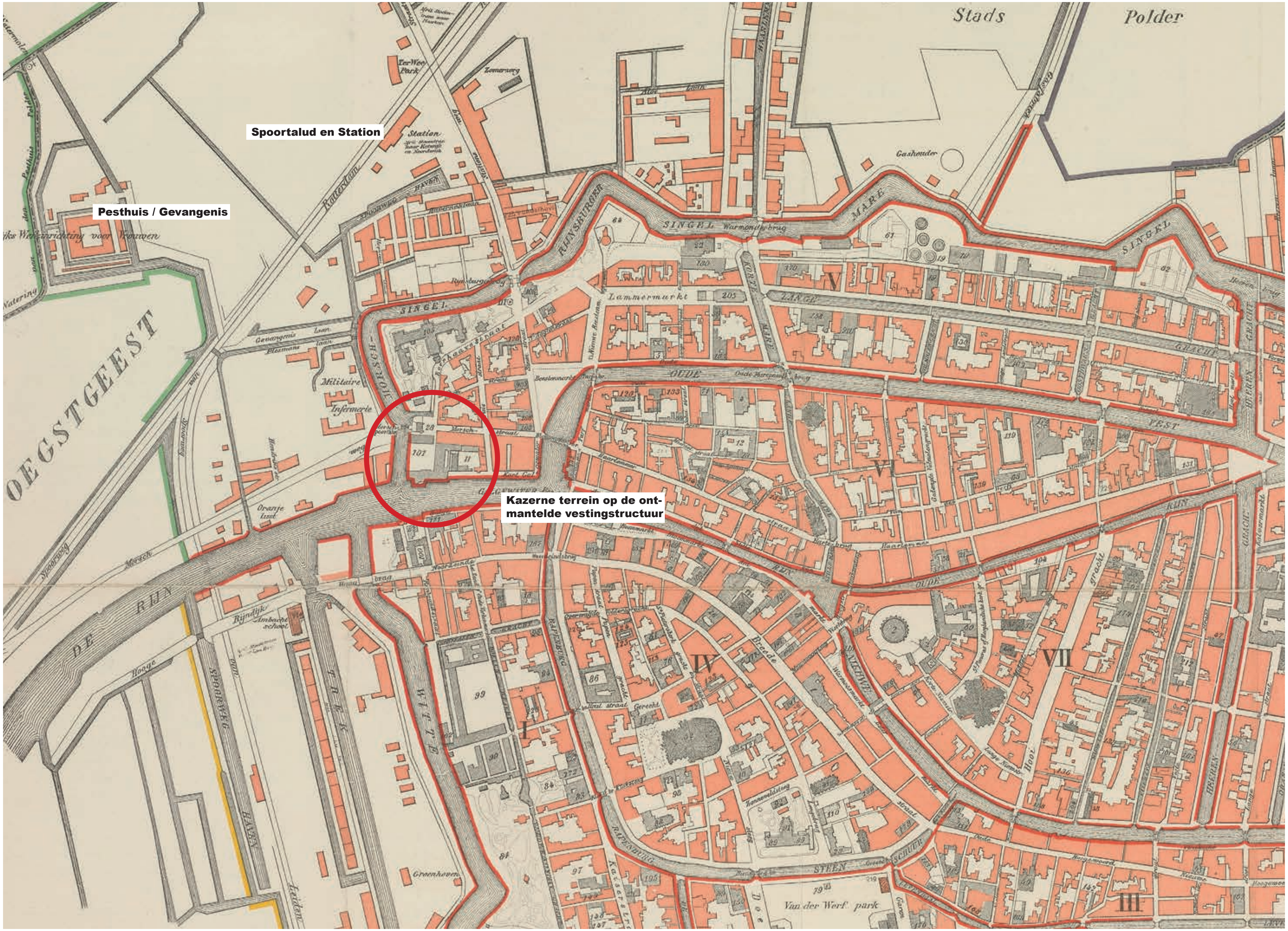

Het ontmantelde vestingsstelsel wordt ingericht als Kazerneterrein met binnenplaats aan de Morssingel. Ten westen van De Put is de spoorlijn aangelegd en vinden de eerste stadsuitbreidingen buiten de singel plaats. 1897. Maker J. Smulders & Co, P. Engels. (Bron: Erfgoed Leiden en Omstreken)

Morssingel vanaf de Morspoortsbrug naar het Galgewater gezien met links het bolwerk De Put met walkorenmolen "De Korenbloem"(opvolger van standermolen De Put) en op de achtergrond het bolwerk De Pelikaan met de Wittepoort en walkorenmolen "De Lely". In het water twee zwanen en veel roeibootjes. Datum: 1761. Maker: Ketweg, J. van. (Bron: Erfgoed Leiden en Omstreken)

Gezicht op de binnenplaats met militairen vanaf de Morssingel. Ca. 1890. Maker Jong, W. de. (Bron: Erfgoed Leiden en Omstreken)

Historische ontwikkeling molencontext

20ste en 21ste eeuw

Bij de sloop van het kazerneterrein, behoudens het wachtgebouw, worden de fundamenten van het achtkantige bolwerk gevonden. Het bolwerk en een reconstructie van standerdmolen De Put worden opgenomen in het ontwerp van Park de Put. In 1983 komt de molen gereed. Ook de Lange Houten Brug (de huidige Rembrandtbrug) wordt gereconstrueerd. Rond Park de Put wordt woningbouw gerealiseerd.

Sinds 2017 maakt Park de Put onderdeel uit van het Singelpark, een samenhangende groenstructuur op en aan de historische vesting- en singelstructuur.

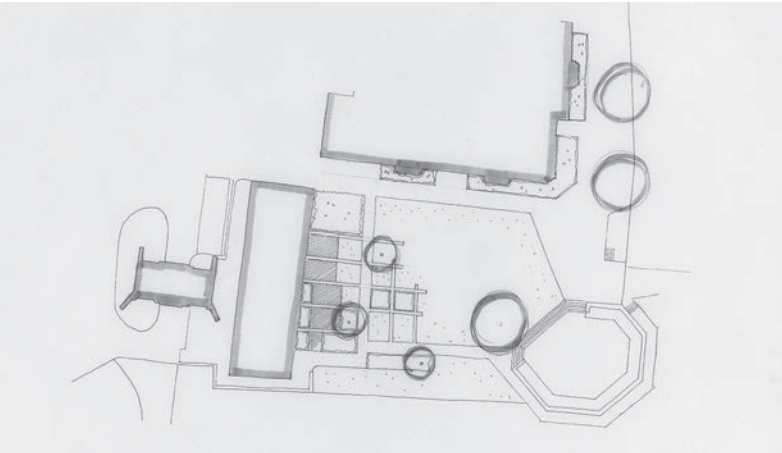

Ontwerp voor Park de Put. 1981. Maker Peter Bollen, Gemeente Leiden - Tekenkamer. (Bron: Erfgoed Leiden en Omstreken)

Aanleg Park de Put met reconstructie van het bolwerk en aanleg van de Rembrandbrug. Maker Spek, Henk. Collectie Historische Vereniging Oud Leiden. (Bron: Erfgoed Leiden en Omstreken)

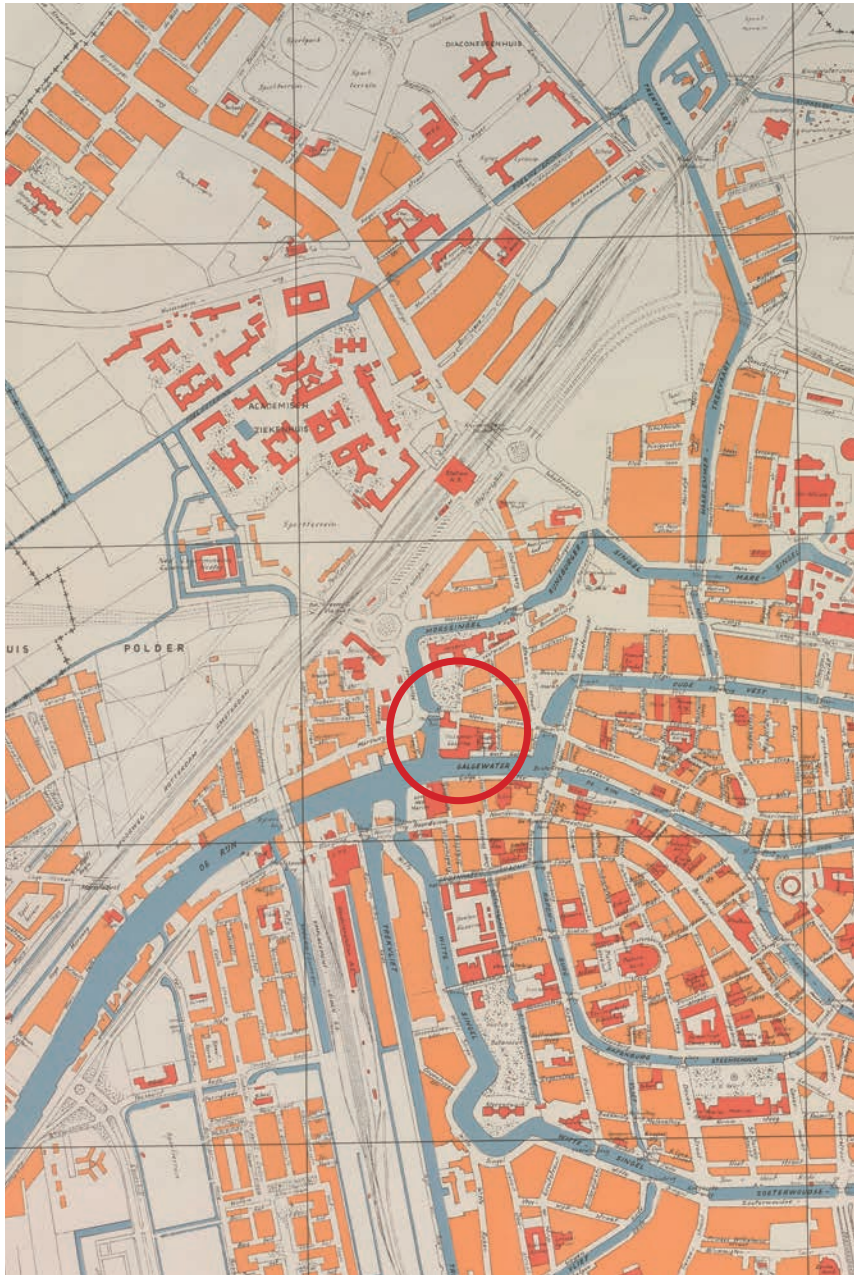

Detail van Kaart van Leiden (1966). Maker: Gemeente Leiden.
(Bron: Erfgoed Leiden en Omstreken)

Luchtfoto huidige situatie (2021) (Bron: Cyclomedia)

Molenzone en Moleninvloedsfeer

Landschappelijke onderlegger & basisstructuren

De molenplaats van De Put bevindt zich op een beeldbepalende plek op een kruispunt van watergangen op de oude vestingstructuur. De hoofdstructuur van de singel rondom de oude binnenstad is nog steeds herkenbaar. De situering van de molen was strategisch voor de windvang en de af- en aanvoer van goederen en grondstoffen voor het maalbedrijf. Zoals te zien op de kaart bevonden zich vele molens op de vestingwallen. Tegenwoordig bevinden zich nog twee molens op de voormalige bolwerken. Molen De Put (gereconstrueerd) en molen De Valk.

Tot het einde van de 19de eeuw lag de molen op de rand van de binnenstad omringd door vrijwel open ommeland. Tegenwoordig ligt de molen op de rand van de oude stad en de uitbreidings gebieden. In de huidige situatie is de molen een belangrijk landmark binnen de oude stad door de reconstructie van de Lange Houten Brug/ Rembrandtbrug. Op de overgang van de stadsuitleggebieden buiten de vestingstructuur markeert de molen samen met de Morspoort de entree tot de binnenstad. Het stationsgebied en spoortalud dat in de 19de eeuw tot stand kwam, bevindt zich ten noordwesten van de molenplaats. De historische Morsweg die naar de molen leidt is door de aanleg van het spoortalud en de stedenbouwkundige ontwikkelingen rond het stationsgebied minder goed leesbaar. De relatie met het oude pesthuis/gevangenis is nauwelijks meer beleefbaar.

Sinds 2017 maakt Park de Put onderdeel uit van de Singelpark ontwikkeling, een samenhangende groenstructuur op en aan de historische vesting- en singelstructuur.

Molenplaats en molen De Put gezien vanuit het oosten over het Galgewater.
(Bron: Cyclomedia)

Zicht op molen De Put vanaf de brug van de Morspoort over de Morssingel.
(Bron: Cyclomedia)

Molenbiotoop en historische structuren.

Moleninvloedsfeer

Met de reconstructie van de Putmolen, het bolwerk en de Rembrandtbrug is een herkenbaar historisch landmark ontstaan op het kruispunt van wateren en wegen bij het Galgewater. De invloedsfeer en samenhang vormt vooral de relatie met de historische waterstructuren op de rand van de oude binnenstad en het voormalige buitengebied. De ontwikkeling van het Singelpark versterkt de relatie met de singelstructuur en de daaraan gelegen historische landmarks en groenstructuren. Richting molen De Valk is een min of meer continu wandelpad ontstaan langs het Museum voor Volkenkunde. Richting het zuiden is de verbinding met de Hortus Botanicus en de Sterrenwacht van belang. De invloedsferen van beide molenplaatsen vloeien in feite samen tot één invloedsfeer.

Zicht op molen De Put vanaf de Rembrandbrug over het Galgewater. (Bron: Cyclomedia)

Moleninvloedsfeer

- molen (-restant) aanwezig
- molen verdwenen
- landmark
- bijgebouwen aanwezig
- bijgebouwen verdwenen
- beeldbepalende beplanting
- lijnvormige bebouwing aanwezig
- lijnvormige bebouwing verdwenen
- molenbiotoop
- basisstructuur water aanwezig
- basisstructuur water verdwenen
- water-lijnen aanwezig
- water-lijnen verdwenen
- wegen aanwezig
- wegen verdwenen
- paden aanwezig
- paden verdwenen
- watervlakken aanwezig
- watervlakken verdwenen
- molenerf en -land aanwezig
- molenerf en -land verdwenen
- moestuin en -land aanwezig
- moestuin en -land verdwenen
- brug/heul/sluis aanwezig
- brug/heul/sluis verdwenen
- molenzone
- moleninvloedsfeer

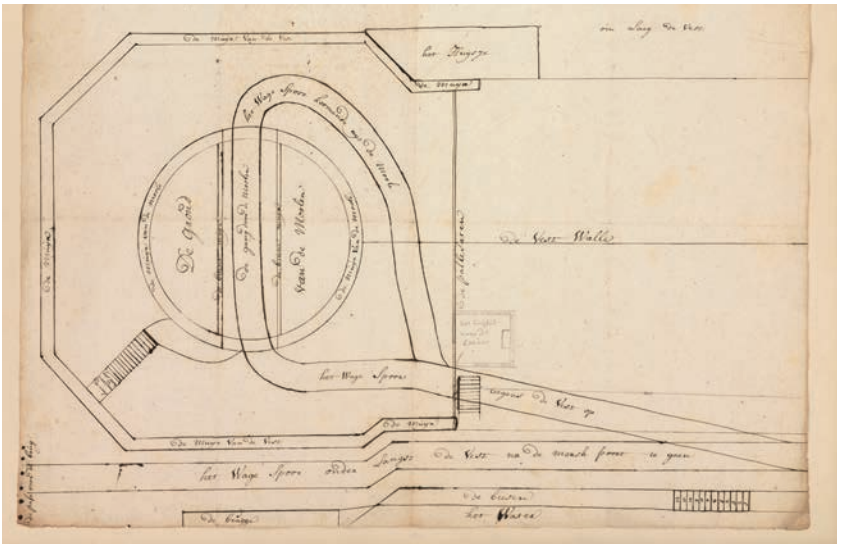

Op deze 17de eeuwse plattegrond van de stellingmolen valt vooral het wagenspoor op dat door de molen loopt. Verder bevindt zich een huisje ten noordoosten van het bolwerk. Plattegrond van Leiden. Kaart van de ligging van Molen de Put welke op het bolwerk bij de Morspoort is gelegen, ten zuiden ervan. Eind 17e eeuw. Maker: Onbekend. (Bron: Erfgoed Leiden en Omstreken)

Op deze 18de eeuwse plattegrond is de Morskazerne te zien gebouwd na de sloop van het bolwerk, de stellingmolen en de Lange Houten Brug. Op de kop in het water bevindt zich een "schuitenhuis". De Binnenvestgracht is gedempt. (Bron: Erfgoed Leiden en Omstreken)

De molenplaats met stellingmolen. Het bolwerk is begroeid met laag geboomte. Tegen de stellingmolen aan is een huisje gebouwd.

Aan de oever van de Oude Rijn kijken we tegen de Put molen aan. Deze staat vol in het zeil. Op de voorgrond de walstoep en de Rembrandtbrug. 2011.
Maker: Uitgave Grossierderij Chr. Verra b.v. Leiden.
(Bron: Vereniging De Hollandsche Molen)

Zicht vanaf de Morssingel op Park de Put en de molenplaats. Foto de molen De Put Leiden. molendag 2001. (Bron: Vereniging De Hollandsche Molen)

Molenplaats en molenensemble

Zoals uit de historische analyse naar voren komt, zijn de voorgangers van deze gereconstrueerde molen De Put (de standerdmolen) in de 17de en 18de eeuw verdwenen en vervangen door een stellingmolen. In 1817 is het vestingstelsel ontmanteld en daarmee verdwenen het achtkantige bolwerk, de stellingmolen (en bijgebouwen) en de Lange Houten Brug. Ten zuiden van de Morspoort werd een kazerne opgericht. Begin jaren 80 werd de kazerne deels afgebroken en het ensemble van het achtkantige bolwerk en de standerdmolen gereconstrueerd en de brug herbouwd.

Historisch ensemble

De molenplaats is nu gesitueerd in Park de Put omgeven door het Galgewater en de Morssingel, het poortgebouw, het voormalige wachtgebouw van de kazerne en woningbouw. Met uitzondering van de woningbouw is hiermee in de jaren 80 een veelvuldig vastgelegd historische stadsentree en stadsgezicht hersteld.

Met het huidige Singelpark wordt getracht de beleving van een continue groene parksingel te herstellen, zoals voorgesteld in de 19de eeuwse plannen van J.W. Schaap.

Hoofd- en bijgebouwen

Op historische afbeeldingen is te zien dat zich in de 17de eeuw een klein vrijstaand huisje net buiten het bolwerk bevond. Ten tijde van de stellingmolen is te zien dat tegen de molen een huisje was aangebouwd. Op de kop van het voormalige bolwerk bevond zich in de 19de eeuw een schuitenhuisje. Deze zijn allemaal verdwenen. In de huidige inrichting zijn geen bijgebouwen opgenomen en/of gereconstrueerd.

Water

Het bolwerk was omringd door water. Voor de aan- en afvoer van de handel was dit van groot belang. Schuiten meerden waarschijnlijk aan op het Korte Galgewater achter de Lage Houten Brug. De huidige walstoep naast de brug bevindt zich daar waar de Binnenvestgracht uitkwam op het Korte Galgewater. Op de 17de eeuwse kaart loopt vanaf het Korte Galgewater een “wagenspoor” onderlangs het bolwerk. Tevens loopt een wagenspoor naar het bolwerk op en onder de molen door. Op de prent uit 1761 is te zien dat zich onderaan het waltalud langs het water een groene lage oeverzone met pad bevond. Op kaarten wordt deze oeverzone ook de “laagte” genoemd. Hier legden ook boten aan voor het laden en lossen van goederen.
De Binnenvestgracht parallel aan de Morssingel is gedempt met de aanleg van de kazerne. Ook de brug over deze smalle gracht is daarmee verdwenen. Ook de Lange Houten Brug werd gesloopt. Op de kop van het voormalige bolwerk bevond zich in de 19de eeuw een schuitenhuis.
Met de ontmanteling van de vestingstructuur verdween ook de hoge wal en kwam het maaiveld dichter bij het water te liggen. Tegenwoordig bevindt zich een aanlegsteiger aan de Morssingel.

Groenstructuren

Uit historisch beeldmatereriaal blijkt dat ten tijde van de stellingmolen in de 18de en 19de eeuw het molenerf omzoomd was door lage hagen en bomen. Zoals hiervoor vermeld is op de prent uit 1761 te zien dat zich langs het water een groene oeverzone met pad bevond en aanlegplaatsen. Met de ontmanteling van de vestingsstructuur verdween ook de hoge groene wal en de groene oeverzone langs het water. Ten tijde van de kazerne bevond zich een binnenplaats aan de Morssingel. Op de historische foto’s is te zien dat zich op de binnenplaats langs de Morssingel een bomenrij bevond van iepen of linden. Deze zijn voor of tijdens de herinrichting in de jaren 80 verwijderd.

In de huidige situatie is het voormalige kazerneterrein ingericht als stadsparkje. Het molenerf bevindt zich op het stenen bolwerk. Hier bevindt zich geen groen. Het voormalige kazerneterrein is ingericht als parkje en maakt tegenwoordig onderdeel uit van het Singelpark.

Molenensemble en molenplaats

- molen (-restant) aanwezig
- molen verdwenen
- landmark
- bijgebouwen aanwezig
- bijgebouwen verdwenen
- beeldbepalende beplanting
- lijnvormige bebouwing aanwezig
- lijnvormige bebouwing verdwenen
- molenbiotoop
- basisstructuur water aanwezig
- basisstructuur water verdwenen
- water-lijnen aanwezig
- water-lijnen verdwenen
- wegen aanwezig
- wegen verdwenen
- paden aanwezig
- paden verdwenen
- watervlakken aanwezig
- watervlakken verdwenen
- molenerf en -land aanwezig
- molenerf en -land verdwenen
- moestuin en -land aanwezig
- moestuin en -land verdwenen
- brug/heul/sluis aanwezig
- brug/heul/sluis verdwenen
- molenzone
- moleninvloedsfeer

3 Zicht op de molen en belangrijke zichtlijnen

Gelegen op een kruispunt van waterwegen, is molen De Put vanuit alle windrichtingen goed zichtbaar. Verre zichtlijnen zijn er vanaf de Rijnzichtbrug (westen) en vanaf het Kort Galgewater (oosten). Vanuit het noorden (Morspoortbrug) en zuiden (Galgewater) zijn er zichtvelden op de molen. Vanuit de Weddesteeg en het Rembrandtpark zijn er kortere zichtlijnen. Het zicht vanaf de Wittepoortsbrug (zuidwesten) is belemmerd door hoog opgaand groen in het Rembrandtpark.

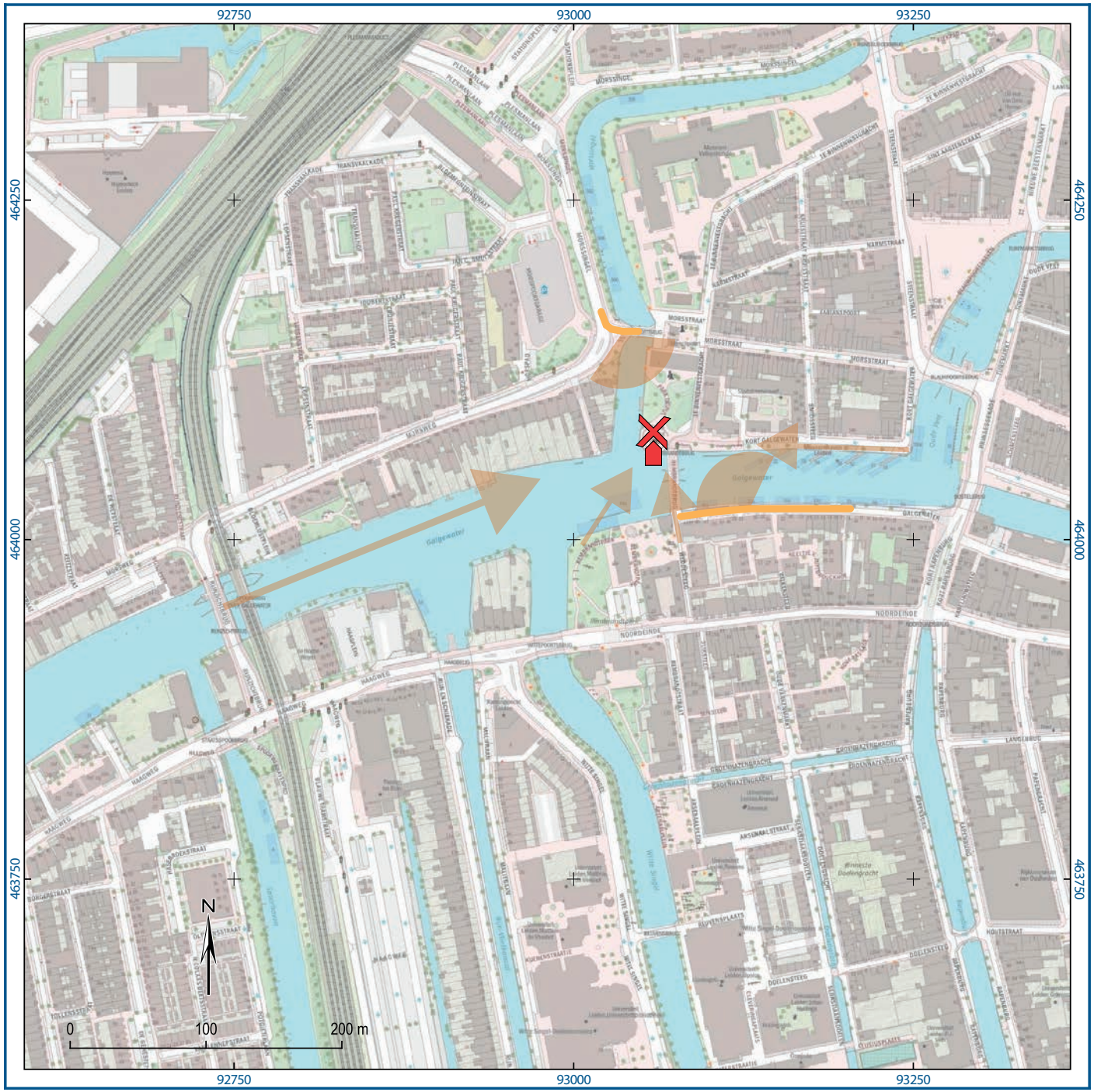

Molen

Zichtveld

Lengteas zichtveld

Zichtlijn

4 Windvang

De invloed van de nabije bebouwing en beplanting rond de molen op de toe- en afvoer van wind.

De Put staat op een gereconstrueerd bastion in een sterk verstedelijkte omgeving. Al bij de bouw van de molen in de jaren ’80 was de omgeving niet heel standerdmolenvriendelijk te noemen. Ten noorden en noordoosten van de molen komt de meeste te hoge bebouwing voor. In de toekomst zal de windbelemmering in deze hoek alleen maar verder toenemen door de ontwikkeling van het Leidse stationsgebied. Maar ook op korte afstand staan in het molenparkje al maar groter wordende bomen die voor steeds meer hinder gaan zorgen. Ook het appartementencomplex op het noordoosten is veel te hoog. Over het water van De Rijn en het Galgewater vangt de molen het meeste wind in zowel oostelijke als zuidwestelijke richting. Dit zijn de enige windrichtingen waar vandaan de molen als volwaardige meelmolen kan functioneren. Ten zuidoosten en zuiden van de molen bevindt zich een enkele meters te hoge gevelwand aan de andere kant van De Rijn die windbelemmerend werkt, maar van veel oudere datum is dan de molen zelf. Dit laatste geldt ook voor de bebouwing ten westen en noordwesten van de molen aan de andere kant van het water.

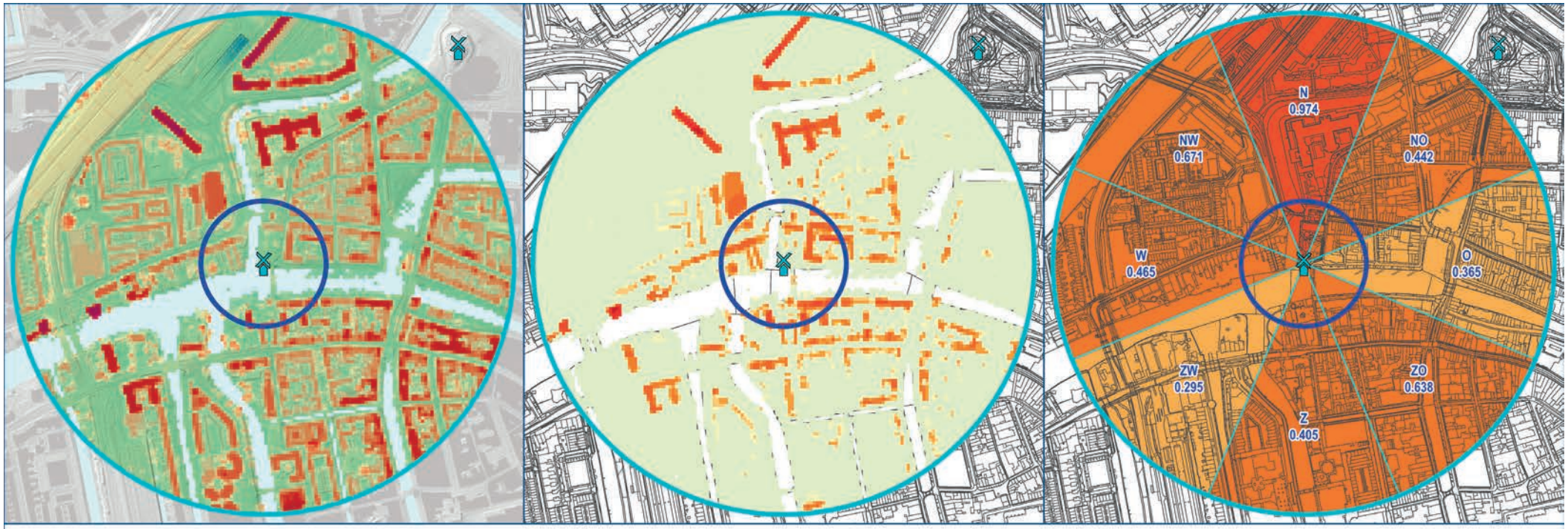

legenda

algemeen

- locatie molen
- buffer 100 meter
- grens 400 meter

AHN3, meters t.o.v. NAP

- -5m en lager
- 0
- 5
- 10
- 15
- 30
- 60m en hoger

overschrijding in meters

- geen
- minder dan 1 m
- 1 - 2
- 2 - 4
- 4 - 6
- 6 - 10
- 10 - 15
- 15 - 20
- 20 - 30
- 30 - 40 m

gemiddelde overschrijding per windrichting in meters

- geen
- minder dan 0.2
- 0.2 - 0.4
- 0.4 - 0.8
- 0.8 - 1.2
- 1.2 - 1.7

0 200 400 m

N

De Put

Molendatabase nr. 1027

Volledig binnen BSD

Foto's vanaf maaiveld in 8 windrichtingen (Opname juni 2021).

Z

ZW

W

NW

5 Maatschappelijke invulling

De educatieve, recreatieve of sociale betekenis van de molen voor zijn bredere omgeving.

Molen De Put functioneert als korenmolen. Gemiddeld eens in de 6 weken wordt er op zaterdag tarwemeel gemalen, dat onderin de molen, in een ruimte tussen de standerd, verkocht wordt. Gelegen op een kruispunt van waterwegen in de historische binnenstad van Leiden, vormt de molen bovendien een markante en fotogenieke plek in de historische binnenstad van Leiden. Andersom is er ook vanuit de molen fraai zicht op de stad. Op het molenterrein zijn geen extra voorzieningen aanwezig. In het naastgelegen parkje staat wel een bankje met uitzicht op de molen. Naast de brug staan twee informatieborden over de molen.

De ruimte waar het meel verkocht wordt onderin de molen.

Vanuit de molen is er fraai zicht op de lager gelegen stad.

De informatieborden bij de molen.

Rechts:
De voet van de molen.

Bijlage A. Interview molenaar/eigenaar

Interview molen De Put
14 juli 2021

Eigenaar: Molenstichting Leiden en Omstreken (vertegenwoordigd door voorzitter Luc Verbij)
Molenaar: Philip Pijnnaken
Ook aanwezig: Pieter Hellinga (Molenplatform Zuid-Holland)

Functies van de molen

Wat is momenteel de hoofdfunctie van de molen?

Het malen van graan (tarwe) bestemd voor de losse verkoop. Voor de corona-uitbraak kon ik hier gemiddeld eens in de zes weken op zaterdag malen.

Heeft de molen momenteel nog andere (maatschappelijke) functies?

De molen is een van de iconen in de stad. Samen met de afgemeerde oude schepen (historische haven) en de Rembrandtbrug over de Rijn is dit een unieke plek in Leiden, die ontzettend vaak gefotografeerd wordt. Er is ook nog een bepaalde link met Rembrandt te leggen, die hier vlakbij geboren is en wiens vader molenaar was. Toen hij 13 was, in 1619, is de voorganger van deze molen gebouwd.

Wat zou(den) de belangrijkste functie(s) van de molen kunnen of moeten zijn?

- Bezoekers functie, opleidingslocatie voor vrijwillige molenaars, (immaterieel erfgoed).
- Belangrijk locatie in een Rembrandt route / stadsbezoek.
- Opwekking van elektriciteit.
- Bezoekers centrum (na aanpassing bolwerk).

Kansen en bedreigingen

Zijn er nu of in de (nabije) toekomst belemmeringen of bedreigingen voor een goed functioneren van de molen?

De geplande hoogbouw in het Stationsgebied gaat een toename in windturbulentie veroorzaken die een gevaar vormt voor een standerdmolen als De Put. Daar hebben we nu al last van, maar het zal er niet veiliger op worden. Een molen als De Valk, met een stenen romp, heeft daar minder last van. Maar voor deze molen, die op een standerd staat met een paar kruisbandjes, is dat echt een risico. Met een constructeur zou daar eens goed naar gekeken moeten worden: welke invloed kan een toename in windturbulenties hebben op zo'n instabiele standerdmolen?

Bij stedenbouwkundige ontwikkelingen wordt niet nagedacht over het ontstaan van windturbulenties. Kijk naar de Engelendaal in Leiderdorp: als je uit school langs zo'n flat fietste, hing je meteen helemaal schuin of ging je plat. Qua ontwerp kan je daar op sturen, maar zoiets ligt niet verankerd in een bestemmingsplan. Het is in het kader van de Leidse hoogbouwvisie ook nooit besproken. Bij de bouw van de laatste twee torens naast het station is wel windtunnelonderzoek gedaan. Daar komt dan iets uit als: de windvang voor de molen zal met 1 procent afnemen. Wat zegt zo'n onderzoek dan eigenlijk? Maar als je kijkt naar de bebouwing, met name bij het Schuttersveld, daar kleurde het helemaal rood, zo hard ging het tussen de gebouwen op de grond waaien. En dat heeft natuurlijk invloed op de fietsers.

We willen dat er bij de situering en vormgeving van nieuwe gebouwen meer en beter onderzoek gedaan wordt naar windeffecten. Het is namelijk ook wel voorgekomen dat wij vanuit de molenwereld bezwaar hadden tegen een nieuwbouwplan vanwege te verwachten nadelige windeffecten maar dat in de praktijk bleek dat de molen helemaal geen last had van het nieuwe gebouw. In theorie moet het zelfs mogelijk zijn nieuwe bebouwing in het stationsgebied zo vorm te geven dat we juist méér wind krijgen door tunnelwerking. Voor ontwerpers zou dat een mooie uitdaging zijn: hoe kunnen we gebouwen ontwerpen die op een bepaalde plek juist voor meer wind kunnen zorgen?

Welke kansen/mogelijkheden ziet u ter verbetering van de molenbiotoop op het gebied van de windvang?

Ik draai hier al sinds de herbouw van deze molen in 1987. Eerst als hulpmolenaar, sinds 1990 als zelfstandig molenaar. In het begin hebben we met de molen best veel kunnen malen, maar dat komt nu steeds minder voor. De zaterdagen dat ik hier ben, kan ik veel minder draaien. Dat komt denk ik niet alleen door toenemende bebouwing. Toen de molen herbouwd werd, stond er immers ook al allerlei bebouwing. Wel had je toen vanuit drie hoeken nog een goede windvang: vanuit het zuidwesten wind over de Rijn, vanaf de binnenstad (oosten) en vanuit het noorden vanaf de Morssingel. Met wind uit die drie hoeken kan er nog steeds gemalen worden maar de zuidwestzijde en de noordzijde groeien wel steeds meer dicht door bomen.

In het Rembrandtpark zijn allemaal bomen aangeplant. Eerst kon je vanaf de molen nog het oude gebouw van het Leidsch Dagblad zien, nu is het een groot dichtgegroeid park. Aan de noordzijde is opschietend groen in combinatie met toenemende hoogbouw een probleem. De wind moet echt toevallig door een gat heen waaien, bijvoorbeeld pal over de Morspoort, om goed te kunnen draaien met de molen. Maar ik vrees dat dat gat in de toekomst ook dichtgezet gaat worden.
Een voordeel voor deze molen is als de wind uit het oosten waait, over de binnenstad. Die functioneert als een soort trechter, waardoor als de windkracht in de binnenstad 4 beaufort is, deze bij de molen 5 beaufort bedraagt. Het is ook een stabiele wind, maar helaas komt die niet zo vaak voor.
De voorganger van deze molen stond in de 17de eeuw op een bolwerk. Op oude kaarten en tekeningen kun je zien dat hij een stuk hoger stond dan de herbouwde molen. Het verhogen van de molen met een meter of 2 a 3 zou de windvang vanuit verschillende hoeken kunnen verbeteren. Voor de geplande hoogbouw bij het station zou dat niet veel verschil maken, omdat die flats simpelweg te hoog worden. Bij een eventuele verhoging van de molen zou de ontstane ruimte in het bolwerk benut kunnen worden. Wanneer hier een koppel molenstenen wordt geplaatst, aangedreven op een elektromotor, kan bij onvoldoende of slechte windvang toch graan gemalen worden.

Welke kansen/mogelijkheden ziet u ter verbetering van het zicht op de molen?

Vanuit de drie open gaten en toeristische foto punten, zou meer aandacht besteed moeten worden aan lager groen, straatmeubilair, lantaarn palen en overige hinderlijke obstakels.

Welke kansen/mogelijkheden ziet u ter verbetering van de ruimtelijke inrichting van de directe omgeving van de molen?

Op het park rond de molen zijn in het verleden al bomen verwijderd die de windvang belemmerden. Er stond een rijtje van vijf bomen langs de singel. Vier konden er met een grote kraan overgeplant worden,

eentje was niet goed gezond meer en bleef staan. Die heeft nog zeker 6 tot 8 jaar gestaan voordat hij doodging en verwijderd werd bij de herinrichting van park De Put. Daarna kwam men met de boom die er nu staat, een mispel. Wij hebben toen afgesproken met de gemeente dat die boom niet hoger mag komen dan het bolwerkmuurtje dat ernaast staat. Het is belangrijk dat dergelijke afspraken goed vastgelegd worden in de gemeentelijke systemen zodat groenvoorzieners ervan op de hoogte zijn.

Welke kansen/mogelijkheden ziet u ter verbetering van het functioneren van de molen als werktuig?

Enkele jaren geleden zakte de molen heel erg door. De stormpen vertrouwden we niet. Recent is daarom het bovenste deel van de standerd, waar de molen op staat, afgezaagd. Daar zat een houten stormpen in die de hele molen op z'n plek moest houden, alleen konden we die pen niet zien. Van andere molens weten we dat zo'n pen kan gaan rotten. Daarom hebben we een brasem met een stalen stormpen met lagering geplaatst.
Tevens heeft de kast constructie een corset gekregen om het doorzakken, uitzakken van de kast te stabiliseren.
Een wiekverbetering zou ook een optie zijn. Een standerdmolen moet snelheid kunnen maken, deze molen heeft een omwentelingssnelheid van 90 enden per minuut nodig om goed te kunnen malen. De windborden op de wieken zijn enige tijd geleden wat schuiner geplaatst. Daardoor levert deze nu meer kracht, maar het nadeel is dat hij bij 80 enden per minuut al uit zichzelf begint af te remmen. Het liefst zou ik hier Van Busselneuzen (4 enden) op de wieken hebben met regelkleppen. Bij de Stadsmolen in Leiden werkt dat ideaal, je staat veel rustiger te draaien, wanneer er windstoten optreden. De regelborden zorgen dan voor een constante snelheid.

Welke kansen/mogelijkheden ziet u ter verbetering van het maatschappelijke functie van de molen?

De molen is geen Rijksmonument, dus wij zijn voor de instandhouding afhankelijk van provinciale subsidie en de inkomsten uit de meelverkoop en het giftenpotje in de molen. Als we meer inkomsten zouden willen genereren, zou bij een eventuele verhoging van de molen in de molenbelt extra ruimte gecreëerd kunnen worden die gebruikt of verhuurd kunnen worden, bijvoorbeeld als bed & breakfast of als bezoekersruimte of Rembrandt expositie. Qua locatie heeft deze molen daar genoeg potentie voor.

Beheer en gebruik

Welke partijen of personen zijn er betrokken bij het beheer en gebruik van de molen?

De molenaars en andere vrijwilligers van de Molenstichting Leiden en Omstreken.

Zijn er bepaalde voorzieningen in, op of rond de molen aanwezig (bv toilet, bankje/picknickplaats, informatiebord)?

Naast de molen zijn twee informatieborden aanwezig.

Zijn er wensen voor het realiseren van bepaalde extra voorzieningen?

Als molenaars zouden wij graag een sanitaire voorziening in de molen willen.

Betekenis en immateriële waarde

Hoe wordt de molen gewaardeerd en beleefd in de buurt?

De molen leeft in de buurt. Veel buurtbewoners komen langs met vrienden of familie. De buurtvereniging, maar ook andere festiviteiten vinden vaak plaats in park De Put of omgeving.
De buurt neemt contact op met de molenaar indien er iets verdachts is gezien rond of aan de molen. Men komt regelmatig voor een praatje langs. Bij afwezigheid, stilstand, is veelal de vraag wat de oorzaak was dat de molen niet draaide. De molen heeft naast een bezoek mogelijkheid ook aantrekking in de omgeving door meelverkoop en activiteiten (molendag, Leidens ontzet).

Welke historische betekenis heeft de molen?

De molen is zeldzaam als type: de molen in Brielle en deze molen zijn de enige twee standaardmolens van Zuid-Holland. Tevens is dit de voorganger van molen De Valk. Daarnaast heeft de molen een belangrijke verbintenis met Rembrandt van Rijn en zijn vader. Ook de locatie is markant: de molen is dan wel herbouwd in 1987 (met steun van Leidenaren en niet Leidenaren), het is alsof hij nooit is weggeweest.

Bijlage B. Redengevende beschrijving monument

Deze standerdmolen is in 1987 nieuw gebouwd als replica van een voorganger op die plek, die reeds in 1817 werd gesloopt. De molen heeft geen beschermde status als Rijks- of gemeentelijk monument.

Bijlage C. Geraadpleegde literatuur en websites

- PARK, 2020, Molens in Beeld, Advies beleid molenbiotopen, Provincie Zuid-Holland
- Bosch & Slabbers, 2020, Molens tekenen het landschap van Zuid-Holland, Provincie Zuid-Holland
- Debby Gerritsen, Onno Helleman en Ellen Steendam, 2019, Het Molenerf van de Zuid-Hollandse Poldermolen, Erfgoedhuis Zuid-Holland
- Lameris-Huis Adviseurs en De Hollandse Molen, 2010, Molenbiotoopinventarisatie Zuid-Holland 2010, Provincie Zuid-Holland
- Beek & Kooiman Cultuurhistorie, 2010, Actualisatie buitenplaatsen CHS; de buitenplaatsbiotoop in Zuid-Holland.
- Verschuure, G., 2015, De buitenplaatsbiotoop of landgoedbiotoop, Nieuwe allianties in de bescherming van buitenplaatsen en landgoederen, Vitruvius nr. 33 oktober 2015
- I.Bobbink, 2016, De Landschapsarchitectuur van het Polder-boezemsysteem, Delft University Press
- Cultuurhistorische Atlas Provincie Zuid-Holland
- www.molens.nl (De Hollandse Molen)
- www.erfgoedleiden.nl
- www.rce.nl

Bijlage D. Molenbiotooprapport 2009

Biotooprapport: 38A

Algemene informatie

Naam: De Put
Plaats: Leiden

Adres:
Park de Put 11
2312 NM Leiden

Parameters voor de berekening

Maaiveldhoogte: 1,6 meter t.o.v. NAP
Evt. stellinghoogte: 0 meter
Lengte van het gevlucht: 24,2 meter

Aantal hoogtemetingen binnen 400 meter: 54783
Aantal hoogtemetingen die de biotoopnorm overschrijden: 9742

Resultaten - kaarten

Hoogtemetingen die de biotoopnorm overschrijden

Gestandaardiseerde sectorscores

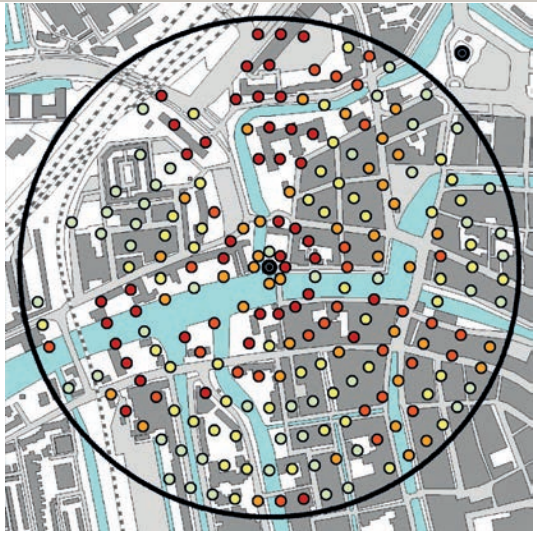

N 0 100 200 300 400 m

Topografische Ondergrond © Topografische Dienst Kadaster

categorie	1	2	3	4	5
kleur					

sectorscore	1	2	3	4	5	rest
kleur						
percentage	18%	18%	14%	10%	15%	25%

Biotooprapport: 38A

Resultaten - hoofdwindrichtingen	
Noord: 100 Noordwest: 52 West: 62 Zuidwest: 67	Noordoost: 76 Oost: 78 Zuidoost: 104 Zuid: 81

Resultaten - totaal
Totaalscore: 620 = Slecht

Beschrijving veldwerk
De molen is grotendeels ingekapseld door bebouwing. In het noorden bevinden zich karakteristieke woningen met een hoogte van 7 meter op 50 meter afstand. De wind uit het noordoosten en oosten wordt volledig afgeschermd door een appartementencomplex op 30 meter afstand met een hoogte van 13 meter. Vanuit het oostzuidoosten heeft de molen een enigszins vrije windvang over het Galgewater. In de sector zuidoost - zuid staan drie bouwblokken met hoogten van 15 en 16 meter. In het zuidwesten kan de wind de molen redelijk vrij bereiken over De Oude Rijn. In de sector west - noordwest is de bebouwing op 30 meter afstand ca. 10 meter hoog. De noordwesthoek is dichtgegroeid. Vele bomen ontnemen het zicht op de molen en belemmeren de vrije windvang. In het noorden de kastanjes langs de singel en direct ten noordoosten in het park vele esdoorns en een kastanje, inmiddels reeds 12 meter hoog. In de zuidwesthoek staan aan de andere zijde van de Oude Rijn wilgen op 100 meter afstand van de molen. Bedreigingen in de toekomst zijn de bebouwingsplannen in de omgeving van het station op een afstand van 150 - 200 meter met een geplande hoogte van 60 tot 90 meter ten noorden van de molen.

Foto's

N

NO

O

ZO

Z

ZW

W

NW

Fotograaf: Dhr. M. Ravesloot

Molenbiotoop
Rapport